

GENÇ ERİŞKİNLERDE EMOSYONEL STRESLE ORAL MUKOZA HASTALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN KLİNİK OLARAK ARAŞTIRILMASI

The Relationship Between Emotional Stress and Oral Mucosa Diseases in Young Adults

Dr.Dt. Ayşegül M. TÜZÜNER-ÖNCÜL*
Yrd. Doç. Dr. Gülperi KOÇER***

Dr.Dt. Bilge P. ÖZGÜNGÖR**
Prof. Dr. Ümit AKAL AKTAŞ****

Prof. Dr. Cahit ÜÇOK*****

ABSTRACT

Thousands of young people who demand to study in university must pass the OSS exam after graduating from the high school. This study aimed to evaluate the relationship between emotional stress and oral mucosa diseases.

In this study, total number of 904 samples whose 592 were studying for the exam and 312 were university students as they passed the exam were analyzed for their emotional stress according to the DSM-III (diagnostic statistical manual of mental disorders-III). Both the stress severity and the incidence of oral mucosa diseases related with emotional stress were evaluated.

The results of this study showed that, both the stress frequents and incidence of oral mucosa diseases were significantly higher in students studying for the ÖSS exam when it was compared to the control group.

As a conclusion the incidence of oral mucosa diseases is higher in individuals with higher emotional stress.

Key Words: Emotional stress, OSS, Oral mucosa diseases

ÖZET

Ülkemizde her yıl binlerce genç, lise öğrenimlerini tamamladıktan sonra üniversite eğitimi alabilmek amacıyla ÖSS sınavına girmektedirler. Bu

çalışma, emosyonel stres ile oral mukoza hastalıkları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma, ÖSS sınavına hazırlanan 592 öğrenci ile, sınavı kazanmış 312 öğrenci olmak üzere toplam 904 bireyde gerçekleştirilmiştir. Bireylerin stres düzeyleri DSM-III (Diagnostic and statistical manual of mental disorders-III) kapsamındaki analizlerle belirlenmiştir. Bireylere ait veriler değerlendirilerek, hem stres düzeyleri, hem de strese bağlı oral mukoza lezyonlarının oluşma insidansı belirlenmiştir.

ÖSS sınavına hazırlanan bireylerde, sınavı kazanmış gruba göre hem stres düzeyinin, hem de strese bağlı oral mukoza lezyonlarının görülme insidansının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sonuç olarak stresli bireylerde oral mukoza hastalıklarının görülme sıklığı artmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Emosyonel stres, ÖSS, Oral mukoza hastalıkları.

GİRİŞ

Stres çağımızda her yaşta insanın maruz kaldığı psikososyal bir olgudur. Oral mukoza hastalıklarının etyopatogenezinde stresin rolü uzun yıllardan bu yana araştırılmakta olup, bazı çalışmalarda pozitif bir korelasyonun olduğu bulunmuştur (1, 2). Ülkemizde oral mukoza hastalıklarının stres ile ilişkisi konusunda yeter-

* Dr. Dt., Ankara Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi Anabilim Dalı.

** Dr. Dt. Ankara Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi Anabilim Dalı.

*** Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi Anabilim Dalı.

**** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi Anabilim Dalı.

***** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi Anabilim Dalı.

li veri bulunamamıştır. Bu konuya ışık tutmak amacıyla planladığımız çalışma, öğrenci seçme ve yerleştirme sınavına hazırlanan ve stres düzeyi yüksek olduğu düşünülen öğrenciler ile bu sınavı kazanmış ve stress düzeylerinin daha düşük olduğu düşünülen toplam 904 birey üzerinde gerçekleştirilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmaya 2003 ÖSS sınavına hazırlanan 592 öğrenci ve sınavı kazanmış üniversitede okuyan ancak sınav döneminde bulunmayan 312 öğrenci dahil edildi. Toplam 904 öğrencinin 519'u kız, 385'i erkekti ve yaşları 16-22 arasında değişiyordu (ortalama 18,6). Bireyler ÖSS sınavına girecekleri son 1 aylık süre zarfında incelendi. Bireylerin stres analizlerini yapabilmek amacıyla DSM-III-R 'nin psikososyal stres kaynaklarının şiddeti ölçeği, Türk toplumuna uyumlandırılarak düzenlendi ve 40 soruluk anket formu şeklinde hazırlandı (Tablo 1).

Sorular bireyler tarafından dörtlü sözel skalaya uygun olarak cevaplandırıldı. Buna göre 0=hiç, 1=hafif, 2=orta, 3= şiddetli, 4=çok olarak kabul edildi. Her birey anket formunu doldurduktan sonra steril abeslanglar ve spaç yardımıyla klinik muayene yapıldı. Klinik muayenede beyaz lezyonlardan yanak dil ısırmağa bağlı oluşan keratoz ve liken planus, travmaya bağlı oluşan kırmızı lezyon, aftöz stomatit, herpetik lezyon ve coğrafik dil olup olmadığı kaydedildi.

Anket sonuçları değerlendirilirken tanımlayıcı istatistikten faydalanıldı. Buna göre her bireyin 40 soruya verdiği sözel puanların toplamı elde edilerek, her birey için bir stres puanı elde edildi. Stresle oral lezyonlar arasındaki ilişki t-testi ve mann-whitney u testi kullanılarak değerlendirildi.

BULGULAR

Toplam 904 bireyde minimum=0, maksimum=28 stres puanı görüldü. ÖSS sınavını kazanan ve ÖSS sınavına hazırlanan genç erişkinler arasında stres puanları açısından fark olup olmadığını belirlemek için t testinden faydalanıldı. Bunun sonucunda $p < 0,05$ olarak bulunduğundan iki grup arasındaki farklılık

önemlidir. ÖSS sınavını kazanan bireylerin stres puanları ortalaması 4,87 ($4,87 \pm 0,17$) iken ÖSS'ye hazırlanan bireylerde bu değer 12,12 ($12,12 \pm 0,24$) dir.

Aftöz stomatitle stres puanları arasındaki ilişki değerlendirilirken t-testinden faydalandı, aftöz stomatit görülen 260 hastanın (%28,9), stres puanı ortalaması 12,44 ($12,44 \pm 0,35$) olarak bulundu. Bu değer aftöz stomatit bulunmayan 641 bireyde (%71,1), 8,48'dir ($8,48 \pm 0,24$), ($p < 0,05$).

Beyaz lezyon görülen 18 hastada (% 2), stres puanları ortalaması 13,17'dir ($13,17 \pm 1,06$). Bu değer beyaz lezyon bulunmayan 885 bireyde %98,95'dir ($9,54 \pm 0,21$), ($p < 0,05$).

Kırmızı lezyonlar toplam 904 bireyin 4'ünde (%0,44) görüldü. Kırmızı lezyon görülen 4 bireyde stres puanı ortalaması 8 ($8 \pm 0,0$) iken kırmızı lezyon görülmeyen 899, %99,6 bireyde bu değer 9,62 ($9,62 \pm 0,21$) dir. Denek sayısı az olduğundan bu grupta mann-whitney u testi kullanıldı.

Bu test sonucunda $p > 0,05$ olduğundan kırmızı lezyon bulunanlarla bulunmayanlar arasında stres puanları açısından anlamlı bir fark bulunamadı.

Herpetik lezyon bulunan 96 bireyde (%10,6), stres puanı ortalaması 14,24'dür ($14,24 \pm 0,42$), bulunmayan 807 bireyde (%89,4), bu değer 9,06'dır ($9,06 \pm 0,22$). İki grup arasında stres puanları açısından istatistiksel olarak farklılık olup olmadığı t-testi ile araştırıldı ve herpetik lezyon bulunan bireylerin stres puanı ortalamalarının olmayanlara göre daha yüksek olduğu bulundu ($p < 0,05$).

Oral lezyonlardan coğrafik dil insidansı incelendiğinde, lezyon görülen 16 bireyde (%1,8), stres puanı ortalaması 12,12 ($12,12 \pm 2,25$) dir. Coğrafik dil görülmeyen 887 bireyde %98,2, bu değer 9,56'dır ($9,56 \pm 0,2$). t-testine göre $p > 0,05$ olduğundan iki grup arasındaki fark anlamlı değildir.

TARTIŞMA

Ülkemizde, her yıl milyonlarca öğrenci, geleceklerini belirleyen oldukça zor bir sınavı girmektedirler. Bu çalışmada, ÖSS sınavına hazırlanan bireylerin streslerinin kazananlara göre daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 1: 40 soruluk anket formu.

- Okulla ilgili her hangi bir sorunuz var mı?
- Varsa bu sizi ne kadar üzüyor?
- ÖSS sınavına hazırlık normal yaşantınızı değiştiriyor mu?
- Değiştiriyorsa bunun derecesi nedir?
- ÖSS sınavına hazırlık sırasında üzerinizde baskı ve üzüntü hissediyor musunuz?
- Hissediyorsanız bunun derecesi nedir?
- Geçen senelerle karşılaştığınızda üzüntü ve sıkıntınızda artış var mı?
- Varsa bunun derecesi nedir?
- Erkek/kız arkadaşınız var mı?
- Varsa, onunla ilgili sorunlarınız sizi ne kadar üzüyor?
- Yoksa, olmaması sizi üzüyor mu?
- Anne, babanız yaşıyor mu?
- Anne, babanız öldü ise bu sizi ne kadar üzüyor?
- Anne babanız sağ ise bir aradalar mı, boşandılar mı?
- Anne, babanız boşandıysa bu sizi ne kadar üzüyor?
- Anne, babanız size şiddet uyguluyor mu?
- Uyguluyorsa bu sizi ne kadar üzüyor?
- Anne, babanızda sizi üzen bir hastalık var mı?
- Varsa bu sizi ne kadar üzüyor?
- Kardeşiniz var mı?
- Kardeş/Kardeşlerinizle herhangi bir anlaşmazlığınız var mı?
- Varsa bu sizi ne kadar üzüyor?
- Kardeş/kardeşlerinizde her hangi bir hastalık var mı?
- Varsa bu sizi ne kadar üzüyor?
- Herhangi bir cinsel tacize uğradınız mı?
- Uğradıysanız bu sizi ne kadar üzüyor?
- Herhangi bir yasal sorunuz oldu mu?
- Olduysa bu sizi ne kadar üzdü?
- Maddi probleminiz var mı?
- Varsa bu sizi ne kadar üzüyor?
- Deprem, yangın, trafik kazası gibi herhangi yıkıcı bir olay yaşadınız mı?
- Yaşadıysanız bu sizi ne kadar üzdü?
- Herhangi bir sakatlığınız ya da hastalığınız var mı?
- Varsa bu sizi ne kadar üzüyor?
- Fiziğinizde beğenmediğiniz bir kusur var mı?
- Varsa bu sizi ne kadar üzüyor?
- Akrabalarınız, komşularınız, okul arkadaşlarınızla herhangi bir sorunuz var mı?
- Varsa bu sizi ne kadar üzüyor?
- Bu sorunların dışında sizi üzen açıklamak istemediğiniz herhangi bir sorunuz var mı?
- Varsa bu sizi ne kadar üzüyor?

Oral mukoza hastalıklarının stresle ilişkisine dair ülkemizde yapılan az sayıda çalışma olmakla birlikte, bu korelasyonu irdeleyen uluslararası çalışmalar mevcuttur (1-6). Soto-Araya ve ark. (3) yaptığı bir çalışmada liken planus ve RAS(rekürent aftöz stomatit) bulunan hastaların stres düzeylerinin oral mukoza hastalığı bulunmayan bireylere göre anlamlı oranda daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Stresle ilişkisi vurgulanan oral mukoza hastalıkları düşünüldüğünde, çalışmaların özellikle liken planus, RAS ve sekonder herpetik lezyonlar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (3-6).

Bu çalışmada oral mukoza hastalıklarından aftöz stomatit ve beyaz lezyon görülen bireylerin, görülmeyenlere göre daha stresli olduğunu söyleyebiliriz.

Etyolojisi bilinmeyen oral mukoza hastalıklarında yalnızca stresin değil pek çok predispozan faktörün rolü üzerinde durulmaktadır (3). Bu hastaların çoğunda immünolojik bozuklukların özellikle de otoimmünitenin rolü dünya bilim gündeminde yer almaktadır (8). Bu hastalıkların etyopatogenezinde immünolojik faktörlerin temel rolü oynadığı düşünülse bile emasyonel stresin immün sistem hücrelerinin hem sayısını azalttığı hem de fonksiyonlarını bozduğu, bu nedenle lokal ve genel immün defans mekanizmalarını zayıflatabileceği unutulmamalıdır (8,9).

SONUÇ

Literatür verileriyle büyük oranda uygunluk gösteren bu çalışma da stres ile oral mukoza hastalıkları arasındaki korelasyonu destekler niteliktedir. Stresli bireylerde beyaz lezyonlar, aftöz stomatit ve herpetik stomatit görülme sıklığı artmaktadır.

Stres altında yalnız mukoza hastalıklarının tetiklenmesinin değil, yara iyileşmesinin bozulması nedeniyle başlayan hastalığın daha uzun sürdüğü de düşünülebilir.

KAYNAKLAR

1. Chiappelli F, Cajulis OS: Psychobiological views on stress-related oral ulcers. *Quintessence Int* 2004; 35:223-7.
2. Agarwal R, Sarawat A: Oral lichen planus: an update. *Drugs Today* 2002; 38:533-6.
3. Soto-Araya M, Rojas-Alcayaga G, Esguep A: Association between psychological disorders and the presence of oral lichen planus, burning mouth syndrome and recurrent aphthous stomatitis. *Med Oral* 2004; 9:1-7.
4. Logan HL, Lutgendorf S, Hartwig A, Lilly J, Berberich SL: Immune, stress, and mood markers related to recurrent oral herpes outbreaks. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod* 1998;86:48-54.
5. Chaudhary S: Psychosocial stressors in oral lichen planus. *Aust Dent J* 2004; 49: 192-5.
6. Vallejo MJ, Huerta G, Cerero R, Seoane JM: Anxiety and depression as risk factors for oral lichen planus. *Dermatology* 2001; 203: 303-7.
7. Burkhart NW, Burker EJ, Burkes EJ, Wolfe L: Assessing the characteristics of patients with oral lichen planus. *J Am Dent Assoc* 1996; 127: 655-6.
8. Akal Ü.K: An investigation of the role of cellular immunity in oral lichen planus by phenotypic and functional analysis of peripheral blood cell lymphocytes. *Asian J Oral Maxillofac Surg* 9: 1, 1997; 9: 1-5.
9. Prolo P, Chiappelli F, Cajulis E, Bauer J, Spackman S, Romeo H, Carrozzo M, Gandolfo S, Christensen R: Psychoimmunology in oral biology and medicine; the model of oral lichen planus. *Ann N Y Acad Sci* 2002; 966: 429-40.

Yazışma Adresi:

Dr. Dt. Ayşegül M. TÜZÜNER-ÖNCÜL
Ankara Üniversitesi
Diş Hekimliği Fakültesi
Ağız, Diş, Çene Hastalıkları ve Cerrahisi ABD
06500 Beşevler - ANKARA
Tel: 0312 212 62 50 / 321
e-posta: ayltuzuner@yahoo.com